

de Kor SEPTEMBER 1951 No. 9

Redactie : Bob Entrop Dierenselaan 89 Den Haag Tel. 320875

W E P A K K E N D E Z A A K A A N

De zee-aquatiek in betere banen naar een hoger plan

HET VELDWERK Wanneer dit nummer in Uw brievenbus glijdt ligt de vacantielijd al weer achter ons. Hoewel de wintermaanden speciaal voor strandonderzoek een geliefkoosd seizoen zijn, leent de zomertijd zich ook bij uitstek voor het veldwerk. Het mooiste kunnen we dit met onze vacaties combineren. Dan toch zijn we in de gelegenheid naar "vreemde oorden" te trekken om daar studie te gaan maken van de zeedieren en hun milieu. Een voorbeeld hiervan is het artikel van de heer C. v. d. Meer in dit nummer, alsmede het verslag van ons 10-daags kamp op Texel, dat U in de volgende Kor zult lezen en waaruit blijkt dat meerdere veldwerk-enthousiastelingen hun vakantie "offerden". Over dit "offeren" zullen we het maar niet hebben. Wat is er eigenlijk niet heerlijker dan ieder beschikbaar ogenblik te benutten om aan de kust door te brengen!

Bij het veldwerk wil ik zelfs niet in de eerste plaats aan de materialistische kant-mooie aanwinsten voor de aquaria-denken, neen veelmeer geven deze onderzoekstochten langs dijken en pieren, op wadden en slikken ons een idee van het natuurlijk milieu van onze zeedieren. Iedere excursie, hoe kort ook, maakt ons iets wijzer of doet ons iets aardigs beleven. Wij mogen ons de kansen niet laten ontglippen om steeds dieper af te dalen in de bron van al het moois dat onze bakken siert: de zee.

Kustbewoners zijn hierbij in een bevoorrechte positie, maar toch zou ik "inlandse" werkgroepen willen raden ook van tijd tot tijd eens een fijne excursie naar de kust te organiseren.

Tot het veldwerk willen we natuurlijk ook rekenen het zelf korren in de branding, het meevaren met de kustvissers, alsmede het contact opnemen met trawlvissers, die vaak de mooiste dingen voor verzamelingen - het is natuurlijk doodmateriaal - mee kunnen brengen.

In onze Haagse werkgroep beschikken wij over een mooie demonstratieverzameling, die goede diensten doet bij de lezingen. Afdeling Leiden maakt nu ook een aanvang met het aanleggen van een zee-verzameling. De wijze waarop dit-wetenschappelijk verantwoord - moet gebeuren, zal nog wel eens in de Kor besproken worden.

Werkgroepen in het binnenland behoeven niet te wanhopen in deze, want waarom zou de "maritieme naastenliefde" van kustwerkgroepen niet zo groot kunnen zijn, dat zij hierbij "de ontberenden" de helpende hand zouden reiken?

Dat het veldwerk U nog inniger in contact moge brengen met de bizarre schoonheid en rijkdom der zee, is de wens van Uw strandjutter:

VAN VREEMDE KUSTEN.

Een bezoek aan de Zuidkust van Cornwall

Deze zomer had ik het geluk enige dagen te kunnen vertoeven aan de Zuidkust van Cornwall, de Zuid-Westelijke punt van Engeland. In dit artikelje wil ik trachten een indruk te geven van het leven aan deze kust, dat in vele opzichten afwijkt van wat wij in Holland gewend zijn. Daar ik geen tijd had een nauwkeurige inventarisatie van planten en dieren te maken, noch om de soorten te determineren, geef ik hierbij de namen, zoals ik ze uit vergelijking met het boek van D.P. Wilson, *Life of the shore and shallow sea* (Het leven van de kust en de ondiepe zee) meende te moeten bepalen. Voor een juiste naamgeving sta ik dus niet in, maar ook zonder dat, zult U voldoende indruk krijgen van de rijkdom en eigenaardigheden van dit gebied.

Wanneer men op de 100-500 meter hoge heuvels van Cornwall staat, overziet men een prachtig blauwe zee, die zelfs bij sterke westenwind buitengewoon weinig golfslag vertoont. De gehele kust van Cornwall vormt één grote baai, die alleen naar het Z-W tot Z-O openligt en vermoedelijk alleen bij stormen uit deze richtingen (die ik niet meemaakte) aan een flinke golfslag onderhevig is.

Het strand is gewoonlijk smal en bestaat, naast op enkele plaatsen wat modderig zand, uit kleinere en grotere stenen. Op enkele plaatsen stijgen steile rotsen uit zee omhoog. Voor deze kust liggen op vele plaatsen vrij vlakke rotspartijen, die bij vloed juist onder water komen en bij eb een flink eind drooglopen, waarbij vele poeltjes en holen vrijkomen. Een ideaal gebied voor de zee-aquariumliefhebber.

Naast deze rotskust vinden we nog een geheel ander soort kustvorm. De kleine riviertjes, die bij eb niet meer dan enkele meters breed zijn, hebben soms kilometers landinwaarts een vlak verloop, met het gevolg dat bij vloed de zee over grote afstanden het land binnendringt, waarbij de riviertjes veranderen in honderden meters brede zeearmen.

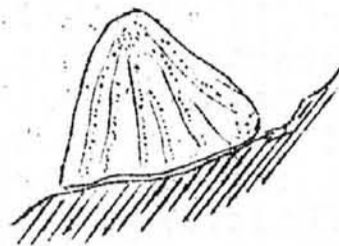
Het is een eigenaardige sensatie, wanneer men door de weelderige, met grote varens begroeide bossen loopt en dan plotseling, midden in het land, de zee ruikt en grote bossen blaaswier (*Fucus vesiculosus*) tot bij de wortels van de bomen ziet liggen.

Men heeft hier dus een gebied, dat naar zijn omstandigheden doet denken aan onze Wadden of Zeeuwse wateren. Op de slikkige rivieroeveren vond ik dwergzee gras (*Zostera nana*), zeesla (*Ulva lactuca*) in enorme hoeveelheden en veel lange brede linten van darmwier (*Enteromorpha* sp.) Verder stond er nogal veel van het bovengenoemde blaaswier. Als dieren trof ik er de gewone strandkrab (*Carcinus maenas*), natuurlijk massa's vlokreeften (Amphipoden) en de strandpier (*Arenicola marina*). Opvallend was het ontbreken van het grondeltje, dat onze slikkusten in ontelbare hoeveelheden bevolkt. Wanneer men met een bootje de rivier opvaart, ziet men in het glasheldere water vele platvissen wegschieten en verder zwemmen er grote scholen zilverachtige vissen, die tot 20 cm lang worden. De namen hiervan ben ik niet te weten gekomen; misschien ansjovis (?). Eigenaardig was dat deze scholen vrijwel uitsluitend samengesteld waren uit dieren van dezelfde grootte. Slechts zelden zag ik een grote vis bij een school kleinere of een kleintje bij een school grotere soortgenoten.

Aan vogels ziet men op de blootvallende rivieroeveren de zilver, de scholekster, de wulp en de reiger. Practisch de enige vogel aan deze

kust is de zilvermeeuw, andere meeuwen zag ik vrijwel niet. Wel waren er enige kolonies aalscholvers. Een boottochtje op zee is alleszins de moeite waard. Het water is zeer helder, men kan de rotsige bodem tot 2-3 m. diepte bekijken. Deze is over grote uitgestrektheden begroeid met de gezaagde zee-eik (*Fucus serratus*). Soms is de bodem meer zandrig. Op een dergelijke plaats meende ik een bos gewoon zeegras (*Zostera marina*) te zien, maar geheel zeker ben ik daar niet van. De grootste verrassingen vinden we echter wanneer we ons bij eb naar de rotsige kust begeven. Het eerste dat opvalt is het vrijwel ontbreken van zeepokken en mosselen, die aan onze piertjes en zeeweringen het beeld beheersen. Ook alikruiken vindt men hier minder dan aan onze kust.

Op de rotsen zitten in grote getale de schaalhorens (*patella vulgata*). Deze merkwaardige slakken met hun kegelvormige, van sterke ribben voorziene huizen, die van ondere open zijn, zitten van af de laagwaterlijn tot de hoogste springvloedlijn. De dieren worden tot 5-6 cm en zijn zeer wisselend van kleur; grijs en geel met zwarte banden. Zoals bekend past de onderrand van hun schelp precies in alle richeltjes van de rots waarop ze zitten, zodat ze zich bij eb kunnen vastzuigen en geen gevaar lopen uit te drogen. Dit brengt met zich mee dat de dieren, nadat ze bij hoogwater rondgekropen hebben om hun algenmaal op te scharrelen, weer precies op hun oude plekje terug moeten komen als het water valt. Men ziet ze dan ook wel met hun schelp kleine heen en weer schuivende bewegingen maken, schijnbaar om te passen of ze wel helemaal op de goede plaats zitten. In zeer grote aantallen zien we ook onze zeeroos (*actinia equina*)-overwegend de rode varieteit-naast enkele bruine (bij ons overwegend) en zeer weinig groene dieren. In de poeltjes zitten duizenden huisjesslakken, die men bij ons niet aantreft. Een prachtig paars met grijs gestreepte soort (vermoedelijk *Gibbula cineraria*) naast soorten die meer met verschillende tinten grijs gestreept zijn (waarschijnlijk *Gibbula umbilicalis* en *Osilinus lineatus*).

Opvallend veel ziet men hier ook de wasroos (*Anemonia sulcata*) met zijn prachtig groeniriserende tentakels. Ik zag exemplaren met een tentakelkrans van 15-20 cm. Probeert men deze dieren los te maken, dan kleven zij met hun vangarmen aan de handen en kunnen slechts verwijderd worden met verlies van grote tentakelstukken.

Gaan we nu eens nauwkeuriger kijken wat de kust hier oplevert. Allereerst de planten. Een buitengewoon weelderige plantengroei treft men in de rotspoeltjes aan, een ware lust voor het oog. Ieder poeltje is weer anders begroeid. Naast plassen met overwegend gezaagde zee-eik, vindt men poeltjes met prachtige roodwieren, vooral horentjeswier (*Ceramium* sp.) en Iersch mos (*Chondrus crispus*). Dan vindt men weer vrijwel uitsluitend rood met grijze kalkwieren (*Corallina* sp.) welhaast het mooiste dat ik op wierengebied zag. Vrij veel groeit hier ook het vingerwier (*Laminaria digitata* en *L. achroleuca*) en het suikerwier (*L. saccharina*), prachtige lappen heel donkerbruin wier.

De groenwieren waren hier maar mager vertegenwoordigd. Naast enkele plukjes dundradig darmwier (*Enteromorpha* sp.) vond ik de mooi vertakte *Bryopsis* sp. en een sponswier (*Codium* sp.) vermoedelijk een andere soort dan de vooral in Zeeland veel voorkomende *Codium mucronatum*. Opvallend was dat het sponswier op beschutte, wat donkerder plaatsen groeide, wat klopt met de geringe lichtbehoefte, die we al kennen van ons Hollandse

sponswier (zie mededelingen B.M. 10 Dec. 1949 en 15 Nov. 1950)

Van de dieren heb ik er al enkele genoemd. Een enkele Sagartia-achtige anemoon werd in de bodem gevonden. De rotsen zijn op vele plaatsen bedekt met platte groengrijze plakaten van een spons (vermoedelijk *Hali-chondria bowerbanki*). Een alleraardigst groen met geel gespikkeld zee-sterretje van ong. 5 cm (*Asteria gibbosa*) komt vrijveel op de wieren voor. De armen van dit dier zijn bijna geheel met elkaar verbonden, zoals een zwemvlies de tenen van een eend verbindt. Onder stenen vond ik massa's kleine brokkelsterren (*Ophiotrix fragilis*?). Grote zee-egels werden door de vissers bij massa's aangevoerd. Ontdaan van hun stekels vertoont hun kalkschaal prachtige brede rose strepen. In deze vorm worden ze de touristen te koop aangeboden. Ook maakt men er "zeemeermijnen" van door op een zee-egel het bovenlijf van een poppetje te plakken, dat dan een schaalhoorn als hoedje krijgt.

Van de weekdieren werden er reeds een aantal genoemd. Ook de purperslak (*Nucella lapillus*) komt hier vrij veel voor, waaronder spierwitte exemplaren. Twee soorten naaktslakken zag ik. Onder overhangende rotswanden trof ik verschillende paartjes aan van de zeehaas (*Aphysia* sp.), mooie donkerbruine tot 15 cm grote slakken. Steeds zat een kleiner dier tussen de opstaande huidplooien van een groter exemplaar, zodat ik vermoedde met een paring te doen te hebben. Op het sponswier vond ik een groot aantal tot 1½ cm grote olijfgroene slakjes met gouden spikkels (misschien *Onchidorus fusca*?).

Van de schaaldieren waren de steurkrabben rijkelijk vertegenwoordigd met *Palaemon elegans* en *P. serratus* (de laatste is bij ons vrij zeldzaam). Deze dieren waren prachtig op kleur, misschien wel omdat ze op de donkere rotsen leven. Ook in het aquarium zien we immers dat zij in een donkere omgeving mooier zijn dan in een licht aquarium. De gewone strandkrab was aanwezig zij het ook in geringer aantal dan bij ons. Ook de Noordzeekrab (*Cancer pagurus*) zat tussen de stenen en maakte een eigenaardig ritserlend geluid als hij zich verder in een rotsspleet verschoof. Verder trof ik aan het harige porceleinkrabbetje (*Porcellana platycheles*), Grote rood-gekleurde spinkrabben (vermoedelijk *Hyas coarctatus*), tot 30 cm, werden door de vissers in kreeftenmanden gevangen en in deze streek veel gegeten in de vorm van krabbensalade en krabsandwiches. Het meest voorkomende visje was de slijmvis (*Blennius* spp.) waarvan er bijna in elk plasje een aantal zaten. Dit alleraardigste en mooie visje is bij ons helaas zeldzaam. Ik kon drie dieren (waarschijnlijk 2 soorten) goed overbrengen, die nu een lust voor het oog zijn in mijn aquarium.

Ook hier waren geen grondeltjes, hoewel ik enkele visjes zag, die er wel op leken, alleen iets kleurrijker getekend. Misschien een verwante soort? Enkele zeedonderpadden (*Cottus scorpio*) van 5-10 cm en enkele meunen (*Onos mustelus*) van 3-5 cm werden gezien. Tenslotte ving ik nog een zeestekelbaars (*Spinachia spinachia*) die ik helaas niet in leven kon houden. Een grondige studie van dit gebied zou ongetwijfeld aangetoond hebben dat bovengenoemde soorten slechts een fractie zijn van het aantal aanwezige, maar ook zonder dat zal het duidelijk zijn dat de Zuidkust van Cornwall (en vermoedelijk ook andere delen van de kanaalkust) voor ons een buitengewoon interessant en rijk terrein is.

C. v. d. Meer

De redactie is van oordeel dat de Kor vaker gevuld moest worden met soortgelijke maritieme-vacantie-reportages. Daarom wacht zij met spanning af of nog meerdere B.M.-ers hun vacaties vissend en speurend hebben doorgebracht. Zulke vacaties zijn het beste veldwerk!!!

V A R I A M A R I T I M A

Onder dit kopje willen we enkele aardige wetenswaardigheden spuien, die ons in de afgelopen weken ter ore zijn gekomen. Het zijn simpele berichtjes, die onze leden misschien aanleiding geven ook eens met zulke kleine pennevruchtjes voor het voetlicht te treden.

Over Blennius sp. gesproken. Onze Haagse contactman kreeg tijdens één van zijn excursies op de buitenzijde van het Scheveningse Noorderhavenhoofd 2 exemplaren Blennius sp. in zijn net. Laat hij de juiste soort proberen vast te stellen met "Pisces" van Redeke. Hoe vollediger de vondst hoe beter. Ze zwemmen in zijn bak rond.

Hippocampus europeus 'k Heb wat voor je bak ! Er wordt een jampotje op tafel gezet. Op de bodem ligt een mooie goudbruin zeepaardje, je zou zeggen voor pampus. Hij ademt nog, maar dat is alles. Vlug in het wierenbakje, een grofbellende uitstromer er op en maar kijken of hij het haalt. En inderdaad hij komt zichtbaar bij. Richt zich op en kronkelt met zijn staart om het lufslangetje. Ja hapt zelfs naar kleingoed tussen de begroeide stenen. Het is een mannetje met eieren in de broedbuidel. De bringer vertelt dat hij voor de kust door een garnalen visser gevangen is. Een leuke aanwinst. De volgende dag ligt hij dood. Erg jammer, maar de vangstmelding is ook al de moeite waard!! Aug. '51. B.E.

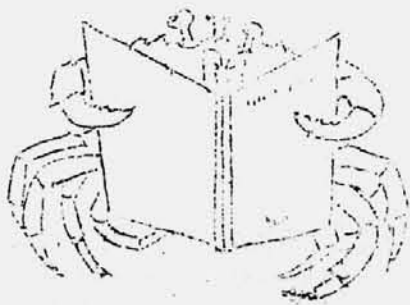
Curacao in actie Ons lid in Curacao de heer A.J.C. Massink heeft zich bijzonder verdienstelijk gemaakt door in het Curacao-se Museum een knaap van een zeebak (190x50x66 cm) in te richten, die natuurlijk met de prachtigste tropische zeedieren bevolkt is. Een mooie reclame voor onze mooie sport. Onze welgemeende felicitaties met Uw succes!

Langs strand, wad en dijk Door de leden Terhal, Ohler en Entrop werden de stranden, dijken en slikken van het onvolprezen eiland Texel in een tiendaags kamp onder de loupe genomen. Hierover leest U in het volgende Kcr-nummer een uitgebreid relaas over de vondsten en waarnemingen. Het Texels Museum werd natuurlijk B.M. lid!!!

In de winkel van Sinkel is nog wat te koop Op de aanbieding van het Verkade's Album "Het zee-wateraquarium" kwam slechts EEN bestelling binnen. Zijn al onze leden al van dit mooie album voorzien? Zorg er voor dat het in Uw bibliotheek aanwezig is. Bestellingen bij de redactie. Prijs F.3.- plus 30 ct. porto. Verder zijn nog te koop areometers voor het bepalen van het zoutgehalte. Eveneens bestellen bij de redactie. Prijs F.2.- plus 15 cent porto.

Het Zuiderzeekrabje in het Noordzeekanaal Het schijnt dat de fuikenswissers in het Noordzeekanaal vrij veel Zuiderzeekrabben (*Heteropanope tridentata*) en wel vnl mannelijke exemplaren vangen. Dit krabje kwam vroeger algemeen in de Zuiderzee voor, waar het nu verdwenen is. Het kan heel goed leven in brak en bijna zoete binnenwateren. Lijkt veel op de strandkrab, maar is er van te onderscheiden doordat *H. tridentata* aan weerszijden van de oogholten 3 en de strandkrab 5 tanden heeft. *H. tridentata* heeft verder tussen de ogen één inkerving. Meestal donker (zwart) kleurig met witte scharen.

s
V
a
d
c
s
v
e
s

CARDINUS IN ZIJN BOEKENHOEK

IN HET WILDLIVENDE ZOOGDIEREN door A.B. WIGMAN
VOGELS (D.L.I.) door Dr. A.E. VINK

Beide boekjes ontvingen wij van de Uitgeverij Littera Scripta Manet te Naarden ter bespreking. Zij maken deel uit van een serie van 16 Natuur Wetenschappelijke Zakenboeken. Door het handige formaat doen zij hun naam van zakenboeken eer aan. Het zijn prettige boekjes om op de excursies bij je te hebben.

"In het wild levende zoogdieren" behandelt alle zoogdieren-ook een aantal niet inheemse-terwijl iedere vierpoter op drie-kleurige platen afgebeeld wordt. Wanneer wij de platen uit dit deel vergelijken met die uit "Vogels" komen de eerste ons wat luttel voor en geven de vogelprenten een mooiere natuurgetrouwe weergave.

De schrijver merkt terecht op, dat de belangstelling voor onze zoogdieren bij de doorsnee mens maar gering is, hetgeen zijn oorzaak vindt in het feit, dat niet iedereen de marter en fret, vos of hamster je pad kruisen. Onbekend is ons ook hier ook mind. Dat het echter zeker de moeite waard is deze schone gasten visueel onder schot te nemen staat vast. Dit boekje kan hierbij een goede gids zijn.

Ook het deeltje Vogels wil een determineerwerkje zijn, om in het veld de gevederde vrienden op naam te brengen. Van iedere vogel wordt de habitus beschreven alsmede zijn nest, legsel, trek enz.

Ook voor paddenstoelen, vlinders, rupsen en kevers kunt U in deze Natuur Wetenschappelijke Zakenboeken-reeks terecht. Geb. F. 6.- Ingen. F. 4. 50

DE WONDERWERELD DER BIOLOGIE door Dr. V.M. Kruseman

Dit lijvige boek, uitgegeven door Bosch en Keuning N.V. Baarn, waarin vele nieuwe ontdekkingen en inzichten der laatste tientallen jaren verwerkt zijn, belicht de vele aspecten der biologie wel op bijzondere wijze. Het is in één voort een boek waar "wat" instaat, waar we wat aan hebben.

Dr. Kruseman behandelt ook vijf ingewikkelde onderwerpen voor de leek op zeer begrijpelijke wijze, maar zet daarbij toch de puntjes op de i's. Talloze interessante onderwerpen, die je in de alledaagse boeken over biologie nu niet vindt, worden hier behandeld en met mooie tekeningen en fotomateriaal toegelicht. Het boek is er ingegaan, want de vijfde herziene druk ligt nu weer voor ons. Als we een greep uit de gevarieerde inhoud moeten doen zouden we de volgende onderwerpen o.m. kunnen noemen: Wat is leven?, Voedsel, Het organisme als machine met als tegenhanger de slotbeschouwing Het organisme geen machine, Erfelijkheid, geestelijke vermogens bij ongewerkte dieren enz. enz.

Wanneer dit boek nu eens als leerboek voor de "natte his" lessen op de middelbare scholen gebruikt zou kunnen worden! Stellig ging de plant en dierkunde les voor menig schoolier naar leven en verdwenen de lange gezichten bij het uitwerken van de "tasie" opgaven.

De Wonderwereld der Biologie krijgt bij mij een ereplaats op de boekenplank. Uitvoering en verzorging zijn prima. Prijs f. 8,90

-o-o-

In deze maand gaat de ob er vloed gewoon door, maar in de Kor moesten zij wegens plaatsgebrek uitvaallen. Wat is zo'n Kor toch gauw gevuld!!!